

Att forska i domböckerna

Här får du ta del av några tankar och erfarenheter från Angereds-forskaren Rolf Eknefelt. Det är inte en instruktion i hur man forskar i domböcker, men kanske kan någon forskare av denna artikel få inspiration att fördjupa sig vårt fina domstolsmaterial.

I min forskning om människor, som bött i Angered, är jag hänvisad till andra källor än kyrkböcker för tiden före 1821. När domböcker numera finns avfotograferade av Arkiv Digital, innebär detta en guldgruva att ösa ur. Man har valt att fotografera de renoverade domböckerna i Göta hovrätts arkiv, som i allmänhet är lite mer lättlästa än originalprotokollen. För mig är det Vättle härad som gäller, men därifrån har man fotograferat bara fram till 1720.

När jag vid min pensionering flyttade från Angered till Jönköping, där jag har barn och barnbarn, såg jag fram emot att få forska i Göta hovrätts arkiv vid Hovrättstorget i Jönköping. Tyvärr flyttades detta arkiv strax därefter till Vadstena. Därför är det glädjande att nu kunna sitta vid datorn och studera domboksmaterialet. Det är inte så lätt att läsa och tyda gamla tingsrättsprotokoll. Det kan vara lämpligt att börja med protokoll från 1800-talet och gå bakåt i tiden för att successivt lära sig både skrivstilen och vokabulären. När jag nu har forskat i 60 år (jag var på Landsarkivet i Gbg första gången 1954) har jag ganska bra tränat upp förmågan att tyda 1700-talsstilen. Man får dock räkna med, att varje skribent har sin skrivstil och somliga kan vara ganska svårtydda.

Allt som rör gamla Angered är jag intresserad av. Jag har två datorer. Den ena kopplar jag upp till Arkiv Digital med dombokssidorna, och på den andra skriver jag av texten. På skrivdatorn kopplar jag bort funktionen ”Kontrollera stavning medan du skriver”, annars får både jag och datorn fnatt.

Särskilt intressant är det när man får ta del av arvstvister och liknande. Då finns ofta många namn och släktskapsförhållanden nämnda. Uppbudsprotokoll, lagfartsbeslut, förordnande av förmyndare och testamenten är andra typer av ämnen som intresserar en släktforskar. För att få en fin tidsbild skriver jag av ordagrant, bokstav för bokstav. Den notarie som skrev de protokoll, som jag för närvarande sysslar med, använde många latinska ord. Dessa printades ofta med en annan (för oss modernare) handstil. I min avskrift kursiverar jag dessa ord. Även namnen på ”fint” folk skrevs på samma sätt.

Av de två mål, som jag har tagit fram som exempel, rör det ena överlåtelse av en fastighet. Här får man reda på hur flera personer var släkt med varandra. Att Tore Pehrsson var gift två gånger och att båda hustrurna hette Kerstin var nytt för mig. Efter detta kan jag nu placera in dottern Elin under det första gifftet. De omyndiga barnens förmyndare hette Pehrsson liksom Tore. Kanske var de bröder – något att forska vidare på.

Även andra mål väcker mitt intresse. Nyligen fick jag syn på ett ärende, som handlade om sabbatsbrott. Det berörde inte direkt Angered, även om kyrkoherden, som nämns i tingsrättsens beslut, också hade Angered inom sitt pastorat. Detta dokument visar den starka knytningen mellan kyrkan och staten och vilken makt dessa tillsammans utövade över allmogen. Domboksutdragen ger en liten tidsbild 300 år bakåt i tiden.

Fastighetsöverlåtelse

Angående besittningen framdeles på 1/3 uti skattegården Stommen i Ångereed, som **Tore Pehrsson** och dess förra Hustru **Kierstin Andersdotter** ifrån hans K. Mtl. och Cronan inlöst, för 84 d:r S:mt, förentes Faderen Tore Pehrsson med Mågen **Lars Börgeson**, och dhe Omyndigas Förmyndare **Bengt Pehrsson**: At Faderen Tore Pehrsson med sin nu hafwande Hustru **Kierstin Arfwedsdotter** uti begges Lifstidh behålla heela bruket tilsamman.

Men efter Tores död, skal besittningen, doch emot Lösen, wara tillhörig den yngsta dottern af förra Kullen **Elin Toresdotter**, uthan intrång af dhe öfrige, skolandes doch Moderen så länge hon med Barnen efter Faderens död, wackert och wäll förlikts, blifwa i sin Lifstidh äfwen på bruket derjemte hylgd, hafwandes Hustru Kierstin Andersdotter, af sin Fasta Jord i Linnerhult inlöst Jord i Stommen för 16 d:r Corant, blifwandes uppå begieran denna förlikning *Confirmerat* och fastdömd.

Vättle Härads renoverade dombok –
Vårtinget 1717 Göta Hovrätt –
Advokatfiskalen Älvsborgs län EVIIAABA:
526Mål nr 22 – Arkiv Digital Bild 1740

Här krävs en rejäl bokhylla.

Foto Kristina Andersson

Sabbatsbrott

Cronolensman Wäll:e **Anders Bierckman**, anklagade Cronoskytten **Jon Olufson i Orydh** för det han icke bewistat Gudstiensten den andra store Bönedagen, utan då waret begrepen uti sin enskilte resa. Till ansvar instälte sig Jon i Orydh förklarande, att han hade dagen föruth wareth i Säfwedahls härad wid Smedie och under hemresan om Bönedagen, hinte han intet till Kyrkian, utan mötte Kyrkiofolket emillan Lerums och Skallsjö Kyrkior, Kyrkioheerden Ehre-wyrdige och Höglärde Hr Magister **Arfwid Strömmer**, berettande, at Jon gick Lerums Kyrkio förbi.

Altfördenskull och i afseende till alt sådant pådömdes Jon i Orydh, i anledning såwäll af det *publicerade Bönedags Placatet*, som Kongl. Maj:ts allernådigste Stadga om Sabbatsbrott *de Anno 1687 § 11* at plichta sina 40 sk. S:mt, samt undergå Kyrkioplicht, sig till Näpst och androm till Warnagell, at icke ohelga dhe dagar och högtider, som *destinerade* äro till den Alsmectigte

Gudens ähro och våra Synders afbediande, och som han intet orkar botum plichta *Corporaliter* i Häradskisto.

Vättle Härads renoverade dombok – Hösttinget 1717 Göta Hovrätt – Advokatfiskalen Älvsborgs län EVIIAABA: 526 Mål nr 2 – Arkiv Digital Bild 1940

Kyrkoåret med böndagar

Böndagar var fyra speciella helgdagar, som påbjöds av den världsliga makten redan från medeltiden. Från början av 1800-talet förlades de till söndagar. Under 1700-talet firades de i allmänhet vissa utvalda vardagar. Ända fram till 1983 hade vi varje år botdagen, reformationsdagen, missionsdagen och tacksägelsedagen. Den andra böndagen, då Jon Olufsson hade missat sitt kyrkobesök, var troligen förlagd till en fredag i maj månad, men kallades då ännu inte reformationsdagen.

Nyårsdagen varje år läste prästen från predikstolen i alla kyrkor upp böndagsplakatet, som var en hälsning och en uppmaning från kungen. Kyrkobesökarna stod då upp och lyssnade på kungsorden. Jag minns själv från min ungdomstid kungens anmodan ”att ställa alla världsliga sysslor åsido och enhälligt träda upp i Herrens hus”. Uppläsningen avslutades med några maningsord från ärkebiskopen.

1983 års kyrkomöte (där jag var en av ledamöterna) beslöt om vissa ändringar av kyrkoåret och dess helgdagar. Då avskaffades begreppet allmänna böndagar. Vi har dock kvar reformationsdagen och missionsdagen som undernamn till söndagarna sexagesima respektive heliga trefaldighets dag. Tacksägelsedagen har fortsatt en egen dag i oktober.

Sam Blixts bok *Almanacka 1600-1999* är en fin tillgång för att komma underfund med rätt datum, när prästen istället för datumangivelse använde söndagarnas namn, inte så sällan på latin. I Blixts almanacka finns dock inte de fyra böndagarna angivna.

Källor: Nordisk familjebok (1925), Nationalencyklopedin (1990), Sam Blixt *Almanacka 1600-1999* (1985)

Två frågor

Själva avslutningen av domboksutdraget om sabbatsbrott ”*Corporaliter* i Häradskisto” har jag lite problem att tolka. Säkert finns det någon bland läsarna med kunskaper i latin, som kan förklara vad *Corporaliter* är för något. Jag gissar att det har med *Corpus* (kropp) att göra och att karlen skulle placeras i häradets arrest, om han inte kunde betala. I andra sammanhang har jag konstaterat att obetalda böter kunde omvandlas till ett antal dagar på vatten och bröd. Är denna amatör-tolkning rätt?

När jag nu har ordet skulle jag vilja ställa en annan fråga. Efter 60 års forskande har jag ännu inte lyckats få reda på varifrån min farfars farfars far kom. Han hette Magnus Nilsson och var i början av 1780-talet dräng på olika gårdar i Hemsjö, senast i Västra Bodane. 1785-1786 köpte han/gifte sig till en gård i Linnarhult i Angered. I Angereds husförhörlängd från 1820-talet anges Magnus Nilssons födelsedatum till 1761. Det är över 50 år sedan jag första gången efterlyste denne Magnus i de släktforskar-tidningar som då fanns. Nu gör jag ännu ett försök, för nu finns det ju så många fler som släktforskar och möjligen kan ha uppgifter om honom i sin databas. Varifrån härstammar Magnus Nilsson f 1761, d 1839 i Angered?

Rolf Eknefelt
rolf.eknefelt@comhem.se

Lerums kyrka
Foto Peter Ebbesson